

3. **Виноградова М.О.** Аудит: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2014. 500 с.
4. **Кудаковська А.П., Піча Ю.В.** Організація і методика аудиту: навч. посіб. 2-е вид. К.: Каравела, 2005. 560 с.
5. **Огійчук М.Ф., Новіков І.Т., Рагуліна І.І.** Аудит: організація і методика: навч. посіб. К.: Алерта, 2010. 584 с.
6. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>.

УДК 332.122:338.43

ЕКОНОМІЧНІ, ІНФОРМАЦІЙНІ, ЕКОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

ECONOMIC, INFORMATIONAL, ENVIRONMENTAL AND SOCIAL ASPECTS OF RURAL DEVELOPMENT

ТИМЧУР Г.М., студент*

Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

В статті досліджуються особливості розвитку сільських територій в Україні. Говориться про необхідність створення нової форми господарювання – сімейних селянських фермерських господарств. Слід врахувати досвід Польщі, сільське господарство якої покликане виконувати цілу низку функцій: економічну, соціальну, туристичну, екологічну та регіональну.

Ключові слова: розвиток сільських територій, сталий розвиток, збереження культурних традицій, сімейні селянські фермерські господарства.

The article explores the features of rural development in Ukraine. It is necessary to create a new form of farming - family peasant farms. Consideration should be given to the experience of Poland, whose agriculture is intended to fulfill a range of functions: economic, social, tourism, environmental and regional.

Key words: rural development, sustainable development, preservation of cultural traditions, family peasant farms.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним з найважливіших напрямів державної політики, спрямованої на підвищення життєвого рівня населення, є забезпечення функціонування та розвитку сільських територій, що передбачає їх соціально-економічне зростання, збільшення обсягу виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення ефективності ведення сільського господарства, раціональне використання земель та ресурсів, досягнення максимальної зайнятості сільського населення і підвищення його добробуту.

Рівень оплати праці в сільському господарстві залишається одним з найнижчих серед інших галузей економіки (69% від середньої в економіці). При цьому, офіційно працевлаштовані в сільському, лісовому та рибному господарстві тільки 661,4 тис. осіб, переважне зайнятість в особистих селянських господарствах. Грошові доходи сільських домогосподарств, із яких 34,8% складають соціальні виплати, в розрахунку на члена домогосподарства – на чверть нижчі, ніж міських, частка доходів від особистого селянського господарства постійно знижується, 23% сільських домогосподарств мають середньодушові грошові доходи, нижчі за прожитковий мінімум (10,2% – у містах) [1, 3].

* Науковий керівник – Бабко Н.М., к.е.н., доцент

Серед жителів сільської місцевості рівень бідності в 1,7 разу вищий, ніж в містах як за відносним, так і за абсолютним критерієм. Серед сільських домогосподарств є бідними за умовами життя 39 % проти 19 % міських домогосподарств. Обезлюднення сіл, занепад соціальної та виробничої інфраструктур, зростання бідності та безробіття сільських мешканців – є важливою підставою для розробки сучасної системної аграрної політики сприяння розвитку сільських територій. Ринкові перетворення в економіці та зміни у формах власності, криза, що затяглася, викликали спад виробництва й погіршення якості життя сільського населення. Обумовлені цими й іншими факторами зміни на селі створюють принципово нову ситуацію, що спричиняє необхідність об'єктивного наукового осмислення процесів, які відбуваються, і розробку заходів, спрямованих на розвиток економіки й соціальної сфери села [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Головною сферою діяльності на селі й надалі залишається сільське господарство, тому закономірним є посиленій інтерес науковців і практиків до теоретичних проблем розробки механізму регулювання соціальної сфери та її структурних елементів в умовах становлення ринкових відносин. Це пов'язано з тим, що розвиток аграрного сектора економіки забезпечує вирішення складних соціально-економічних проблем села. Вивченню проблем розвитку сільських територій присвячено праці багатьох українських вчених: Борщевського В.В. [2], Калетніка Г.М. [4], Лисенко А.В. [7], Мазура А.Г. [8], Мазура С.А. [9] та інших.

Відповідно до сучасних умов, коли відбувається реформування традиційних форм господарювання, створюються нові організаційно-виробничі структури, формується приватний сектор товаровиробників, значна кількість положень вимагає подальшого вивчення.

Формулювання цілей статті: метою статті є дослідження деяких проблем розвитку сільських територій України. Соціально-економічна ситуація України вимагає якнайшвидшого виходу з системної кризи та розв'язання соціальних проблем українського суспільства (рівень і якість життя, підвищення загального добробуту, духовно-моральне збагачення).

Виклад основного матеріалу дослідження: Законом України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» дається визначення «сільська місцевість» – території, що знаходяться за межами міст і є переважно зонами сільськогосподарського виробництва та сільської забудови. Вітчизняні науковці поняття «сільські території» тлумачать як складну багатофункціональну природну, соціально-економічну й виробничо-господарську систему з властивими їй кількісними, структурними, природними й іншими характеристиками.

За Мазуром А. сільські території включають в себе: населення, сільськогосподарські та інші угіддя поза межами сільських поселень, органи самоврядування та громадянські організації. Поняття ж "сільська місцевість" доцільно використовувати щодо кожного окремого населеного пункту, але не сільських територій як їх сукупності. Суперечність сільських територій і промислово орієнтованої інфраструктури формує поняття "місцева економіка", в якій вже можуть вироблятися продукція і послуги [8].

Класифікація сільської місцевості на "сільські регіони", "значною мірою сільські регіони" застосовується, головним чином, для запровадження різних підходів до їх фінансування із централізованих фондів САР ЄС. Цей підхід не несе в собі методологічного навантаження при визначенні сутності поняття сільського розвитку в європейській науці і практиці, а застосовується з міркувань диференційованого розподілу коштів із центрального рівня до регіонів.

Сільський розвиток означає цілеспрямовану зміну інституційних, економічних, екологічних, демографічних, соціальних, культурних, побутових та інших найважливіших факторів, що визначають напрямки та безпосередньо впливають на зростання рівня і якості життя сільського населення та забезпечують недопущення чи подолання бідності, а не просто більш комфортне існування в умовах бідності. Сільський розвиток відбувається на основі повноцінного здійснення прав власності/користування, ефективного використання і контролю місцевих громад над місцевими локальними ресурсами.

Основним способом організації сільськогосподарського, лісового, рибного, пасовищного та аквакультурного виробництва, що здійснюється і управляється сім'єю і спирається переважно на працю членів сім'ї є сімейне селянське фермерське господарство. В Україні функціонує 40,7 тис. фермерських господарств (з них 20 %, або 8,1 тис. з площею до 10 га) та 4,2 млн. особистих селянських господарств з середнім розміром земельної площі 1,5 га. Вони забезпечують виробництво понад 50 % валової продукції сільського господарства, в тому числі 97% картоплі, 82-86 % овочів, плодів і ягід, майже 80 % молока, понад 40 % м'яса. Задовольняючи потребу внутрішнього ринку у трудомістких і комерційно непривабливих для інших виробників продовольчих товарах, вони також дають змогу підприємствам корпоративного сектору нарощувати виробництво експортоорієнтованих видів сільськогосподарської продукції. Фермерські та особисті селянські господарства є місцем прикладання праці для 80% осіб, зайнятих у сільському господарстві [8].

Досвід багатьох європейських країн доводить, що в сучасних ринкових трансформаціях перевагою сімейного фермерського господарства є також те, що в процесі виробництва чи надання послуг постійно нагромаджується і передається від більш досвідчених до менш досвідчених або молодих працівників досвід та навички сільськогосподарського виробництва. Це є підставою для формування стабільності зайнятості у сільській місцевості та розвитку сільської економіки [1].

Дослідники справедливо наголошують на «двоїстості» господарств населення в сімейній економіці в залежності від масштабів виробництва продовольчої продукції. В одному випадку об'єми виробництва задовольняють потреби сім'ї і не більше того, в іншому - об'єми виробництва продовольчої продукції є більшими за потреби і перетворюється в товарну продукцію.

На думку Лисенка Л., потрібно використовувати досвід Польщі щодо формування механізмів забезпечення підприємств фінансовими ресурсами з державних джерел. Цей процес є відкритим, публічним, загальнодоступним, одним із його напрямів є стимулювання розвитку поряд із аграрними підприємствами сільських територій, які є підґрунтям відповідного виробництва. Якщо витратити кошти на датування наявності тварин, будувати за рахунок бюджету (не зважаючи на рентабельність) тваринницькі комплекси та при цьому не розвивати соціальну інфраструктуру, то в один день може виявитися, що на них нема кому працювати [7].

Основна мета заходів з адаптації має бути сконцентрована на встановленні зі сторони Держави мінімальних необтяжливих вимог до критеріїв, яким має відповідати відповідна продукція, що знаходиться на внутрішньому ринку, а також пропонується до експорту, зокрема, на ринок ЄС.

В той же час у країнах ЄС ідея модернізації та інноваційності розвитку аграрного сектору останніми роками активно впроваджується на практиці. У Стратегії розвитку Європи до 2020 року наголошується на важливості досліджень та інновацій як ключових елементів у підготовці ЄС до майбутніх викликів. Орієнтирами «САП 2020» (Спільна аграрна політика) також є незамінність інновацій у підготовці європейського сільського господарства до майбутнього. В рамках бюджету Європи – 2020 передбачається виділення 4,5 млрд. євро на дослідження та інновації в області продовольчої безпеки, біо-економіки та сталого розвитку сільського господарства. Однією з останніх таких ініціатив стало створення Європейською комісією (29 лютого 2012 року) Партнерства Європейських Інновацій (ЕІР) «Продуктивність у сільському господарстві та його сталий розвиток». Передумовами введення цієї ініціативи стали проблеми формування продовольчої безпеки (згідно існуючих прогнозів попит на продовольчу продукцію до 2050 року зросте на 70 %), сповільнення зростання продуктивності праці у аграрному секторі та незадовільний агроекологічний стан галузі. Падіння інвестицій у дослідницькій сфері аграрного сектору, зростання навантаження на середовище та природні ресурси (близько 45 % європейських ґрунтів стикаються з проблемами якості, 40 % сільськогосподарських земель є вразливими до забруднення нітратами, популяція птахів зменшилась на 20-25 % за останні 20 років). Тому ключовим викликом для сільського господарства Європи у майбутньому буде не лише зростання обсягу виробництва, але і його

розвиток на засадах сталого зростання. На думку Європейської Комісії ці виклики не можуть бути розв'язані без потужного поштовху до активного впровадження наукових досліджень та інновацій, в результаті чого між вченими, фермерами й іншими гравцями налагоджується тісна співпраця, що дозволяє прискорити швидкість передачі технологій від науки у сільськогосподарське виробництво, а також забезпечити більш систематизований зворотний зв'язок практичних потреб від сільського господарства до науки [2, 3, 5].

Висновки. Створення нової форми господарювання – сімейних селянських фермерських господарств має відбуватися на добровільній основі, ніхто не повинен зобов'язувати ОСГ реєструватися без їх бажання, переконання та економічної вигоди. Виокремлення в сільському господарстві саме сімейного фермерського господарства необхідне ще й через те, що рівень ефективності його функціонування значно залежить від природних чинників, а це вимагає особливої (першочергової) постійної допомоги з боку держави на адресу сімейного фермерського господарства. Отже, виділення цієї форми сімейного фермерства є об'єктивно необхідним і практично значущим.

Одним із основних напрямів державної підтримки в Україні має стати фінансування структурних перетворень у сільських територіях. Слід врахувати досвід Польщі, сільське господарство якої покликане виконувати цілу низку функцій, зокрема економічну (розбудова стабільного розвитку), соціальну (зайнятність, збереження культури, традицій), туристичну (пошук можливих додаткових доходів для селян), екологічну (екологічне виробництво, підтримання природних умов відтворення земель) та регіональну (формування інфраструктури у співпраці з іншими регіонами).

Література.

1. **Батюк Л.А., Квятко Т.М., Бабко Н.М.** Суспільні ринкові трансформації: глобальний контекст. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки*. Харків : ХНТУСГ, 2018. Вип. 193. С. 110-120.
2. **Борщевський В.В., Прутула Х.М.** Розвиток сільських територій в контексті реалізації євро інтеграційної політики України. Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. 2013. URL : <http://jpfdr.donnu.edu.ua/article/view/1820/1853>
3. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015-2020 роки . Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL : <http://minagro.gov.ua/node/16025>.
4. **Калетнік Г.М., Мазур А.Г.** Науково-теоретичні засади формування та розвитку людського капіталу в сільських територіях. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2016. URL : <http://efm.vsau.org/files/pdfa/3379.pdf>.
5. **Квятко Т.М., Рижикова Н.І.** Генезис теорій конкуренції та прикладні засади їх імплементації в інноваційно-інвестиційному розвитку соціально-економічних систем. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2017. № 4. С. 45-54.
6. Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року. Кабінет Міністрів України. URL : www.kmu.gov.ua.
7. **Лисенко А. В.** Розвиток сільського господарства і сільських територій в Польщі – досвід для України. *Державне будівництво*. 2008. URL : <http://www.kbuara.kharkov.ua>.
8. **Мазур А.Г., Дмитрик О.В.** Господарства населення як економічна категорія та суб'єкт облаштування сільських територій. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2016. № 11. URL : <http://efm.vsau.org/files/pdfa/3392.pdf>.
9. **Мазур С.А.** Інфраструктурне забезпечення розвитку сільських територій. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2017. URL : <http://efm.vsau.org/files/pdfa/3542.pdf>.

